

Навчання молодих фахівців є своєрідною інвестицією у формування інтелектуального капіталу країни, що сприяє інтенсифікації інноваційного розвитку та розвитку виробничо-експортного капіталу. Належне кадрове забезпечення вітчизняних виробництв кваліфікованими працівниками є складовою кадрової безпеки в контексті реалізації виробничо-експортного потенціалу як регіонів, так і країни в цілому. Для його забезпечення потрібне створення сприятливих умов для залучення кваліфікованих кадрових ресурсів та їх утримання в межах країни, зменшення інфраструктурної депресивності та асиметрії регіонального розвитку.

Висновки

За умов демократичного суспільства обмеження міграційних потоків усередині країни сприймалися б як обмеження особистої свободи, тому для більш рівномірного територіального розподілу кадрового потенціалу України вважаємо доцільним використання стимулюючих заходів з одночасним розвитком інфраструктури для підвищення конкурентоспроможності депресивних територій (з точки зору рівня розвиненості інфраструктури), залучення та утримання кваліфікованих кадрів та покращення інвестиційного клімату. Зазначені заходи сприятимуть більш повному використанню виробничо-експортного потенціалу окремих тери-

торій і країни загалом. Нерівномірність внутрішньокраїнних міграційних рухів спричиняє нерівномірність розподілу податкових надходжень, послаблюючи регулюючу функцію податків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Геєць В. М. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / В. М. Геєць. - К. : НВ НБУВ, 2009. - 687 с.
3. Бюджетний кодекс зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 23 грудня 2010 року № 2856-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://finpl.gov.ua/download/normbard1Budgkodeks.doc>.
4. Податковий кодекс зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 23 грудня 2010 року № 2856-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua/ukr/catalogue/issue.html?id=17034>.
5. Фридман М. Свобода вибирати: Наша позиція / М. Фридман, Р. Фридман ; [пер. с англ. Т. Югай]. - М. : Новое Издательство, 2007. - 356 с.
6. Бхагваті Д. В захисту глобалізації / Д. Бхагваті ; [пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева]. - М. : Ладомир, 2005 - 406 с.
7. Bhagwati J. Tax policy in the presence of emigration / J. Bhagwati, K. Hamada // Journal of Public economics. - 1982. - Vol. 18. - Pp. 291-317.

Y. Hershunenکو

COURSE OF TAX POLICY IMPROVEMENT IN THE SCOPE OF PROFESSIONAL COMMUNITY SECURITY REINFORCEMENT

Article describes increase of private individuals income tax fiscal efficiency by means of partial tax receipts redistribution among country' regions. The above mentioned redistribution will help to mitigate regional development skewness and reinforce security of professional community (in the scope of its adequacy) as an important element of country' industrial-export potential.

Key words: private individual' income tax, local budget, region, migration flow, industrial-export potential, redistribution.

© Ю. Гершуненко

Надійшла до редакції 26.04.2011

УДК 336.741.242(4-191.2)

РЕЖИМИ ВАЛЮТНИХ КУРСІВ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

ЗОРЯНА ДІДИЧ,

аспірант кафедри економіки України

Львівського національного університету імені Івана Франка

У роботі виконано аналіз теоретичних детермінант режимів валютних курсів у країнах Центральної та Східної Європи. Розглянуто особливості еволюції режимів валютних курсів у цих країнах. Наголошено, що всі країни, які вже запровадили євро, застосовували механізм ERM II, який передбачає гнучкий перехід до спільної валюти завдяки високій стабільності валютного курсу по відношенню до євро (діапазон становить $\pm 15\%$).

Ключові слова: валютна політика, валютний курс, режим валютного курсу.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Валютна політика є не лише надзвичайно важливою складовою частиною макроекономічної політики, вона

може суттєво впливати на глобальну економіку в цілому. Це яскраво продемонстрували не лише валютні кризи, які мали місце в Південно-Східній Азії, Бразилії,

№ 4 (111) травень-червень 2011 р.

Аргентині, Росії в кінці 90-х років минулого століття, а й також прогнози щодо можливого початку валютних війн, які звучали з вуст провідних світових економістів протягом останнього часу. Крім того, світова економічна криза поставила під питання існування спільної валюти Європейського Союзу - євро, майбутнє якого деякі скептично налаштовані економісти оцінюють песимістично. Однак, незважаючи на ці прогнози, з 1 січня 2011 року до зони євро приєдналася одна із колишніх республік Радянського Союзу - Естонія [2].

У цьому контексті вибір відповідного режиму валютного курсу є важливим та водночас суперечливим питанням економічної політики для країн Центральної та Східної Європи. З упровадженням спільної валюти ЄС - євро - стабільність валютних курсів у цих країнах зросла, однак країни Центральної та Східної Європи демонструють різні підходи до їх формування. Так, наприклад, деякі з них обрали шлях прив'язки своєї валюти до євро (Литва, Латвія, Болгарія), інші увійшли в зону євро (Словенія, Словаччина, Естонія), треті (Чехія, Польща, Угорщина) залишають свої валютні курси відкритими для впливів ринкових сил. У Румунії центральний банк регулює валютний курс на свій власний розсуд. Для всіх вищезазначених країн спільним є те, що вони є членами ЄС. Для нашої країни, яка задекларувала своє прагнення приєднатися до Європейського Союзу, корисним є досвід країн Центральної та Східної Європи - членів ЄС, які стоять на шляху глибокої інтеграції в межах Європейського Союзу - приєднання до спільної валюти (євро) або вже досягли цієї мети. Проблеми аналізу вибору режимів валютних курсів у країнах Центральної та Східної Європи досліджували такі зарубіжні вчені, як Дж. В. Дін (J. W. Dean), А. Хоробет (A. Horobet), Л. Айліє (L. Ilie), С. Джолдес (C. Joldes), П. Грауве (P. Grauwe), Г. Шнабл (G. Schnabl), А. Маркієвич (A. Markiewicz). У працях вітчизняних учених ця проблема не знайшла належного відображення.

Метою цієї статті є з'ясування теоретичних детермінант, які впливають на валютний курс, а також аналіз еволюції режимів валютних курсів у країнах Центральної та Східної Європи.

Виклад основного матеріалу. Валютний курс суттєво впливає на економіку, саме тому важливо застосовувати режим валютного курсу, який був би адекватним економічній ситуації в певній країні. Це знаходить відображення у формі валютної політики, яка реалізується центральним банком держави. Стабільний валютний курс є однією з основних монетарних цілей у деяких країнах колишнього Радянського Союзу.

Суть режиму валютного курсу проявляється в тому, яким чином установлюється порядок визначення курсу національної валюти по відношенню до валют інших держав, його зміна, а також його використання в міжнародних економічних відносинах, зокрема при обміні товарами та послугами, міжнародному русі капіталів та кредитів.

Існує певна складність щодо точної класифікації режимів валютних курсів, це пов'язано з тим, що дуже часто офіційно оголошений режим валютного курсу може суперечити діям центрального банку чи інших державних органів, уповноважених здійснювати валютну політику. Також існує велика кількість так званих проміжних режимів валютного курсу, які складно віднести до якоїсь конкретної групи. Для всіх них характерними є певні спільні ознаки, однак існують відмінності в макроекономічних та мікроекономічних умовах їх реалізації.

Теоретичні аспекти формування режимів валютних курсів у країнах Центральної та Східної Європи доречно проаналізувати, застосовуючи декілька підходів.

Першим таким підходом стала так звана теорія оптимальної валютної зони, яка була вперше запропонована Манделом у 1961 році. Ця теорія робила наголос на особливостях географічного становища країни та її торговельних стосунків із різними країнами світу. Для цього підходу характерним є оцінка вигод для торгівлі та економіки в цілому від застосування стабільного валютного курсу порівняно з вигодами, які можна отримати внаслідок поглинання зовнішніх шоків, застосовуючи плаваючий режим валютного курсу. Ця теорія стверджує, що стабільний валютний курс сприяє зростанню вигід від торгівлі, у той час як валютні режими з повзучими прив'язками більше підходять для країн із високим рівнем відкритості щодо зовнішньої торгівлі. Певна географічна спрямованість торговельних потоків сприяє тому, що національна валюта прив'язується до валюти найбільшого торговельного партнера [9].

Проблема несумісності трьох цілей, яка була сформульована Манделом та Флемінгом, відображає наступний, другий, підхід до аналізу валютних курсів. Якщо ми припускаємо, що існує абсолютна мобільність капіталу, проблема несумісності трьох цілей полягає в неможливості одночасно досягти стабільного валютного курсу, інтеграції ринків капіталу та незалежної монетарної політики. Однак валютні кризи в Мексиці, Південно-Східній Азії, Бразилії та Росії одночасно зі зростаючою мобільністю капіталу знову привернули увагу до проблеми несумісності, і це вилилося в так званий "біполярний погляд" на валютні режими. Суть його полягала в тому, що велика мобільність капіталу зробила проміжні режими більш життєздатними в умовах фінансової відкритості економік. У таких умовах монетарна політика не може бути націлена одночасно на підтримання стабільного валютного курсу та пом'якшення циклічності коливань випуску продукції, і країни змушені підтримувати "кутові" рішення: або плаваючий валютний курс, або ж жорстку прив'язку [6, с. 18].

Третій підхід, за допомогою якого можна розглянути теоретичні аспекти формування режимів валютних курсів, полягає в розгляді теорій валютних криз. У праці П. Кругмана, яка обґрунтувала кризи платіжного балансу, було наголошено, що кризи спричиняються недоволками в макроекономічній політиці, такими як надмірний характер експансіоністської фіскальної та монетарної політик. Автор показав, що при фіксованому валютному курсі внутрішня кредитна експансія, що супроводжується зростанням попиту на гроші, веде до поступового скорочення золотовалютних резервів і, як наслідок, до спекулятивних атак на національну валюту. Ця модель дозволяє зрозуміти, що експансіоністська монетарна політика в поєднанні з фіксованим валютним курсом веде до зовнішніх дисбалансів, у результаті чого країна з високим рівнем інфляції може бути позбавленою стимулів до того, щоб запроваджувати фіксований режим валютних курсів [7].

Відповідно до моделі валютних криз, яка була запропонована П. Кругманом, експансіоністська монетарна чи фіскальна політика в контексті валютного режиму з повзучою прив'язкою супроводжується постійним зменшенням золотовалютних резервів. Дійсно, спекулятивні атаки на національну валюту швидко скорочують обсяг резервів, а це призводить до відмови від підтримки паритету валют, що склався. Таким чином,

рівень золотовалютних резервів досить часто використовують як основний показник, що свідчить про початок валютної кризи; країни, які хочуть застосувати режим повзучої прив'язки повинні підтримувати достатній розмір золотовалютних резервів [Там само].

Отже, скорочення обсягу золотовалютних резервів є ключовим показником, який може свідчити про крах фіксованого режиму валютного курсу. Однак існують також моделі, які передбачають, що рішення про відмову від паритету чи вибір плаваючого режиму валютного курсу може впливати зі стурбованості щодо зміни стану інших ключових економічних змінних. Так, наприклад, зростання внутрішніх процентних ставок, яке необхідне для підтримки фіксованого режиму валютного курсу, може вилитися у фінансування урядових витрат. Рівень стурбованості фіскальними наслідками валютної політики та рішення про перехід до режиму повзучої прив'язки можуть залежати від розміру державного боргу. У країнах Центральної та Східної Європи цей факт набуває особливого значення у зв'язку з тим, що всі країни, які бажають приєднатися до зони євро, повинні привести свої економічні показники у відповідність із критеріями конвергентності, які полягають у тому, що дефіцит бюджету не повинен перевищувати 6 %, а державний борг - 60 % від ВВП. Слід також зазначити, що не існує чіткого зв'язку між режимом валютного курсу та розміром державного боргу. Плаваючий валютний курс може скоротити ризик появи спекулятивних атак та зростання процентних ставок. Однак у контексті невизначеності, яку несе із собою плаваючий режим валютних курсів, премія за ризик сприяє зростанню процентних ставок і, таким чином, веде до збільшення обсягу державного боргу.

Країни Центральної та Східної Європи приєднувалися до Європейського Союзу в різний час. Це приєднання відбулося у два етапи: на першому етапі в травні 2004 року розширення ЄС відбулося завдяки вступу Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Словенії, Словаччини, Угорщини та Чехії, на другому етапі - у січні 2007 року - завдяки приєднанню Болгарії та Румунії. Починаючи з 1990 року, для країн Центральної та Східної Європи характерною є надзвичайна різноманітність режимів валютних курсів, що пов'язано з певними структурними особливостями цих країн, а також необхідністю контролювати інфляцію та валютний курс. Якщо ми проаналізуємо стратегії формування режимів валютних курсів у цих країнах, то їх можна поділити на декілька періодів. На початковому етапі основне завдання, яке стояло перед країнами Центральної та Східної Європи, полягало в стабілізації економічної ситуації, для якої характерним був високий рівень інфляції. З метою стриму-

вання інфляції деякі країни вирішили застосовувати у формі зовнішнього якоря режим валютного курсу із повзучою прив'язкою. У свою чергу, інші країни, а саме Болгарія та Румунія, незважаючи на існування високого рівня інфляції, спочатку запровадили плаваючий валютний курс. Таке рішення цих країн було обумовлене низьким рівнем їх золотовалютних резервів на початку 1990-х років, і цей факт зробив неможливим подальшу підтримку режиму валютної прив'язки.

У середині 1990-х років, коли більшості країн Центральної та Східної Європи вдалося приборкати інфляцію і необхідність стабілізації економіки за допомогою зовнішнього якоря стала менш необхідною, з'явилася можливість запровадити більш гнучкий режим валютних курсів. Стабілізація економіки та відновлення економічного зростання разом із лібералізацією рахунків капіталу сприяли припливу значних обсягів капіталів. З метою підтримки фіксованих валютних курсів країни, які до того застосовували фіксовані курси (Польща, Угорщина, Чехія), змушені були витратити значні обсяги своїх резервів на їх підтримку, що змусило ці країни переглянути режими валютних курсів своїх валют у напрямку їх послаблення. Однак слід зауважити, що не всі країни Центральної та Східної Європи пішли шляхом пом'якшення режиму своїх валютних курсів. Так, наприклад, прибалтійські країни Естонія, Латвія та Литва продовжували підтримувати фіксовані курси своїх валют, лише Болгарія стала винятком, кардинально змінивши режим валютного курсу своєї валюти, відійшовши від плаваючого валютного курсу й запровадивши валютну раду.

Зміни у валютній політиці країн Центральної та Східної Європи, які відбулися протягом останніх десяти років, визначалися перспективами приєднання цих країн до спільної валюти й необхідністю узгодження валютних режимів відповідно до інституційних вимог, які накладає участь у монетарному союзі.

У наведеній нижче таблиці 1 бачимо, що три країни Центральної та Східної Європи, зокрема Польща, Угорщина та Чехія, запровадили монетарний режим таргетування інфляції. Ці країни мають на меті приєднатися до зони євро, оминаючи механізм ERM II. Суть механізму ERM II, який був запроваджений у січні 1999 року, полягає в більш плавному переході до спільної валюти завдяки більшій стабільності валютного курсу по відношенню до євро, а саме: коливання валютного курсу національної валюти країни, яка є учасником цього механізму, повинні відбуватися в діапазоні $\pm 15\%$. ERM II у свій час застосовувався в Естонії, Словаччині та Словенії перед запровадженням ними євро, а зараз цей механізм застосовується в Латвії і Литві.

Таблиця 1. - Стратегії валютної політики в країнах Центральної та Східної Європи

Країна	Валютний режим	Приєднання до зони євро
Чехія	З 1997 р. вільне плавання з таргетуванням інфляції, до того, з 1995 р. до 1997 р., кероване плавання	Офіційна дата поки не встановлена
Естонія	З січня 2011 р. участь у ЄМС, до того - валютна рада в рамках механізму ERM II	Січень 2011 р.
Угорщина	З березня 2008 р. вільне плавання, до того - кероване плавання з таргетуванням інфляції, починаючи з 2002 р.	Офіційна дата поки не встановлена
Латвія	З 2004 р. валютна рада із жорсткою прив'язкою до євро в рамках механізму ERM II, до того - жорстка прив'язка до долара	Офіційна дата поки не встановлена
Литва	З 2005 р. валютна рада із жорсткою прив'язкою до євро в рамках механізму ERM II, до того - валютна корзина	Офіційна дата поки не встановлена

Продовження табл. 1

Країна	Валютний режим	Приєднання до зони євро
Польща	З 2000 р. вільно плаваючий валютний курс із таргетуванням інфляції, до того, з 1995 р. до 2000 р., кероване плавання	Офіційна дата поки не встановлена
Словаччина	З 2009 р. участь у ЄМС, до того, з 2005 р., фіксований курс у рамках механізму ERM II	Січень 2009 р.
Словенія	З 2007 р. участь у ЄМС, до того, з 2005 р., фіксований курс у рамках механізму ERM II	Січень 2007 р.
Румунія	З 1994 р. до сьогодні – кероване плавання	Офіційна дата поки не встановлена
Болгарія	З 1997 р. – валютна рада, до того – вільне плавання	Офіційна дата поки не встановлена

Висновки

1. Теоретичні детермінанти, що визначають валютну політику держави й режим валютного курсу в цілому, дають відповідь на питання про те, які наслідки матиме для економіки запровадження того чи іншого режиму валютного курсу і який із режимів більш доцільно використовувати за тих чи інших макроекономічних умов.

2. Аналіз еволюції валютних режимів у країнах Центральної та Східної Європи свідчить про унікальність того шляху, який кожна із цих країн пройшла (або все ще заходиться на ньому) у напрямку до спільної валюти. Досвід цих країн показує, що немає універсального алгоритму, який найкращим чином і з найбільшими вигодами для будь-якої країни описував би послідовність заходів макроекономічного характеру, які необхідно здійснити з метою найшвидшого запровадження спільної валюти, однак зараз чітко спостерігається тенденція, яка полягає в тому, що всі країни, які вже запровадили євро, брали участь у механізмі ERM II.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дін В. Джеймс. Монетарна політика у країнах з розвинутою економікою та перехідних економіках: ілюстрації з Канади, Польщі та України / Джеймс В. Дін // Центр інформаційних та соціальних програм [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.cisp.org.ua>.

2. Зануда А. Чи переживе євро наслідки кризи? / А. Зануда // Українська правда [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://www.pravda.com.ua/bbc/2011/01/19/5805751> (19.01.2011).

3. Broone L. An optimal Currency Area Perspective of the EU Enlargement to the CEECs' / L. Broone, M. Maurel // Centre for Economic Policy Research [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.cerp.org/pubs/dps/DP2119.asp>.

4. Calvo G. Fear of Floating / G. Calvo, C. Reinhart // Quarterly Journal of Economics. - 2002. - № 117. - С. 379-408 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://qje.oxfordjournals.org/content/117/2/379.full.pdf>.

5. International Monetary Fund: Annual Report on Exchange Rate Arrangements and Exchange Restrictions [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.imf.org>.

6. Fisher S. Exchange Rate Regime: Is the Bipolar View Correct / S. Fisher // Journal of Economic Perspectives. - 2001. - № 2. - С. 3-24.

7. Krugman P. A Model of Balance-of-Payments Crises / P. Krugman // Journal of Money, Credit and Banking. - 1979. - № 3. - С. 311-325 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.scribd.com/doc/41826614/1979-Krugman-A-Model-of-Balance-Of-Payments-Crises>.

8. McKinnon R. Optimal Currency Areas / R. McKinnon // American Economic Review. - 1963. - Т. 53. - С. 715-725 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.jstor.org/pss/1811021>.

9. Mundell R. A. Theory of Optimal Currency Areas / R. A. Mundell // American Economic Review. - 1961. - Т. 51. - С. 657-665 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.sonoma.edu/users/e/eyler/426/mundell1.pdf>.

10. Risso. The economic Determinants of the Choice of an Exchange Rate Regime: a Profit Analysis / Risso // Economic Letters. - 1998. - № 59. - С. 283-287.

Z. Didych

EXCHANGE RATE REGIMES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES

The analyses of theoretical determinants of Central and Eastern European countries exchange rate regimes is fulfilled. The particularities of exchange rate evolution in these countries are revised. It is stressed that all countries, which have introduced euro, used ERM II mechanism.

Key words: exchange rate policy, exchange rate, exchange rate regime.

© З. Дідич
Надійшла до редакції 19.04.2011